

عاشوراء

درس : علوم فنون ۳

پایه : دوازدهم

دبیر : سیما بیگ نژاد

استان : خوزستان

شهرستان : خرمشهر

دبیرستان : بوستان امامت

درس دهم

سبک شناسی دوره معاصر و انقلاب اسلامی

اهداف کلی درس

- شناخت ویژگی های زبانی، ادبی و فکری سبک شعر معاصر و دوره انقلاب اسلامی ؛
- توانایی تشخیص شعر دوره انقلاب اسلامی ؛
- مهارت در تشخیص ویژگی های ادبی در متون مختلف؛
- توانایی پاسخگویی به فعالیت های کتاب؛
- توانایی مقایسه ویژگی های فکری شعر دوره انقلاب اسلامی با شعر قبل از انقلاب ؛
- آشنایی با ویژگی های سبکی نثر این دوره در سه قلمرو زبانی، ادبی و فکری؛
- ایجاد علاقه و توجه نسبت به تحولات ادبی ایران و دلایل آن.

تعریف سبک

سبک شعر، یعنی مجموع کلمات و لغات و طرز ترکیب آنها، از لحاظ قواعد زبان و مفاد معنی هر کلمه در آن عصر، و طرز تخیل و ادای آن تخیلات از لحاظ حالات روحی شاعر، که وابسته به تاثیر محیط و طرز معیشت و علوم و زندگی مادی و معنوی هر دوره باشد، آنچه از این کلیات حاصل میشود آب و رنگی خاص به شعر میدهد که آن را «سبک شعر» می نامیم، و قدما گاهی به جای سبک «طرز» و گاه «طریقه» و گاه «شیوه» استعمال می کردند.

سبک شعر دوره معاصر

سطح زبانی

با توجه به شرایطی که به وجود آمد و حوادثی که در جامعه و ادبیات موثر واقع شد در سطح زبانی شعر معاصر این موارد قابل بررسی هستند.

- لغات و ترکیبات امروزی و جدید وارد شعر شده است.
- دست شاعر برای استفاده از همه واژه ها باز است.
- سادگی و روانی زبان شعر و جمله بندی های ساده در شعر معاصر کاملاً چشمگیر است.

سطح ادبی

از آنجایی که شعر نو نیمایی رواج یافته و سنت شکنی ها در قالب شعر و موسیقی و قافیه مقبول طبع بسیاری قرار گرفته است تغییر در قالب های شعری مشهود است و واحد شعر بیشتر بند است نه بیت

- آرایه های بیانی و بدیعی به صورت طبیعی وارد شعر میشود.
- علاوه بر قالبهای سنتی قالب نیمایی و سپید پر کاربرد است.
- در اشعار نو تصاویر طولی مصراع ها رعایت نمی شود ممه راه ها از نظر تعداد پایه های آوایی هم اندازه نیستند
- ابهام در شعر معاصر پسندیده است و معنی گریزی از ویژگی های شعر این دوره است.
- صور خیال جدید و نو هستند و تکرار تصاویر شاعران دوره های قبل نیستند.
- گرایش به نماد در تصاویر شعری بیشتر میشود.
- انتخاب وزن متناسب با لحن طبیعی گفتار و زبان شعر است.

سطح فکری

تغییرات فضایی سیاسی و اجتماعی جامعه و تحولاتی که در ایران به وقوع پیوسته بود در حوزه فکری شعر معاصر مسائل تازه‌ای را به وجود آوردند که مهمترین آنها عبارتند از:

- معشوق در ادبیات معاصر مانند دوره‌های آغازین شعر فارسی زمینی بود.
- مخاطب شعر عامه مردم هستند.
- تفکر شاعر بیشتر زمینی و پیرامون امور دنیوی است.
- موضوع شعر محدود نیست و بسیار تنوع دارد و شاعر برای انتخاب موضوع آزاد است.
- مفاهیم خصوصی سیاسی و اجتماعی بسیار مورد توجه شاعران قرار گرفتند.
- لحن شاعر صمیمانه و متواضعانه است.
- مدح و ذم و هجو در شعر این دوره بسیار کم است.

سبک نثر دوره معاصر

سطح زبانی

- در نثر این دوره شماری از واژه های اروپایی به زبان فارسی راه یافتند.
- از واژه های عربی نسبت به گذشته کاسته شده است.
- بسیاری از واژه ها کنایات و اصطلاحات عامیانه وارد نثر داستانی این دوره شده اند.
- نثر داستانی در این دوره به شدت تحت تأثیر گفتار و محاوره اقشار اجتماعی ایران است.
- بسیاری از افعال حذف می شوند و ساختار نحوی جمله ها به هم می ریزد و کوتاهی جملات و فعل ها در کلام فراوان دیده می شود.

سطح ادبی

- در این دوره گونه های نثر فنی و مصنوع جایگاهی ندارند.
- توصیف پدیده ها و شخصی تنها در نثر این دوره عینی کوتاه بیرونی و مشخص است.
- قالب ها و ساختار داستانی متنوع و گوناگون است سفرنامه خاطره داستان کوتاه و بلند نثر تحقیقی و دانشگاهی رمان نمایشنامه، و.... در مورد توجه نویسندگان معاصر قرار گرفته است.
- در نثر این دوره سبک های متفاوتی در داستان نویسی وجود دارد برای نمونه بر اساس نام نویسنده: سبک جمال زاده، سبک آل احمد، سبک هدایت و سبک دولت آبادی.

سطح فکری

- نثر داستانی این دوره تنوع مضمون دارد مانند داستان های اقلیمی شهری کودکانه زنانه.
- رمان های تاریخی سیاسی علمی و فلسفی و.. نگاشته می شوند.
- اساطیر یونانی رومی هندی و عبری ردپای آشکاری در داستان نویسی معاصر دارند.
- مکتب های فلسفی و ادبی قرن نوزدهم و بیستم اروپا مانند رمانتیسم در ادبیات داستانی این دوره حضوری آشکار و تاثیرگذار دارد.
- از موضوعات عمده داستان در این دوره می توان به عشق انسان ستیز با خرافات آموزش پرورش نفت و مسائل زنان روشن فکری سرمایه داری کارگری سیاست استبداد انقلاب جنگ و ده ها موضوع دیگر اشاره کرد.

سبک شناسی شعر و نثر دوره انقلاب اسلامی

سبک شعر دوره انقلاب اسلامی

با توجه به زمینه هایی که در ادبیات انقلاب به وجود آمد و رویکردهای که از نظر زبان ادبی و فکری در آن وجود داشت مهمترین ویژگی های سبکی شعر این دوره را می توان به این گونه ذکر کرد:

سطح زبانی

- نزدیک شدن زبان و لغات شعری قصاید این دوره به سبک خراسانی؛
- بهره گیری بیشتر از واژگان متناسب با دین جبهه جنگ شهادت ایثار وطن دوستی؛
- باستان گرایی و علاقه فراوان به استفاده از لغات کهن؛
- روی آوردن به آشنایی زدایی زبانی و ترکیب های جدید و بی سابقه به دلیل توجه
- کردن به مفاهیم انتزاعی (ذهنی)؛

سطح ادبی

- روی آوردن به قالب های سنتی نظیر قصیده غزل و از رونق افتادن شیوه نیمایی به ویژه در میان جوانان و انقلابیون؛
- تقلید فراوان شاعران سنتی این دوره از سبک عراقی و خراسانی؛
- نزدیک شدن شعر شاعران این دوره به سبک شعر بیدل دهلوی و صائب تبریزی به خاطر علاقه شدید به خیال بندی شاعرانه؛
- توجه شاعران به صراحت لهجه و پرهیز از تمثیل و نمادگرایی در آغاز این دوره؛

سطح فکری

- اشاعه و ترویج مفاهیم و مضامین اسلامی به ویژه فرهنگ عاشورایی نظیر ایثار و شهادت جهاد و استقامت
- برجستگی و غلبه داشتن روح حماسه و عرفان در شعر
- روی آوردن به مضمون های انتزاعی
- ترویج فرهنگ دفاع مقدس

برخی از ویژگی های سبکی شعر این دوره را در نمونه زیر می یابیم :

ولی دل به پاییز نسپرده ایم
پراز خطارات ترک خورده ایم
اگر خون دل بود ، ما خورده ایم
اگر داغ شرط است ، ما برده ایم
اگر خنجر دوستان ، گرده ایم
همین زخمهایی که نشمرده ایم

سرا پا اگر زرد پژمرده ایم
چو گلدان خالی ، لب پنجره
اگر داغ دل بود ، ما دیده ایم
اگر دل دلیل است ، آورده ایم
اگر دشنه ی دشمنان ، گردنیم
گواهی بخواهید ، اینک گواه

سطح زبانی، ادبی، فکری

سطح زبانی

- از واژگان کهن مانند گواه و گواهی؛
- بهره گیری از ترکیب های نو و بی سابقه؛
- حذف فعل به قرینه معنوی بیت ۵۶۷؛

سطح ادبی

- تقلید از سبک عراقی؛
- روی آوردن به قالب سنتی غزل؛
- نماد: پاییز نماد یزد و ناامیدی، پنجره نماد احساس و ارتباط با دنیای بیرون؛

سطح فکری

- مفهوم استقامت و پایداری زنده نگه داشتن خاطرات جنگ و حفظ ارزش های دفاعی سربلندی و افتخار با مظلومیت؛

سطح زبانی

- عامیانه شدن زبان داستان ها به ویژه در زمان جنگ؛
- ادامه دادن روش دوره های پیشین در ساده نویسی؛
- ورود لغات برگرفته مرتبط با جنگ و مربوط به فرهنگ ایثار و شهادت و مبارزه و مقاومت؛

سطح ادبی

- دهه نخستین (پایان دهه پنجاه تا پایان دهه شصت)
- گرایش به نوشتن داستان های بلند و رمان؛
- گرایش به ساده نویسی و دوری از فرم ها و سبک های جدید در داستان نویسی؛
- آغاز همه دهه هفتاد (بعد از جنگ)
- گرایش به نوشتن داستان کوتاه؛
- گرایش به نوشتن سبکهای جدید مثل جریان سیال ذهن؛
- دهه هشتاد: روی آوردن به سبک داستانی نویسی و مدرن نویسی؛
- گرایش به برخی قالب های دیگر مانند خاطره قطعه ادبی سفرنامه شرح حال و نوشته های ادبی تحقیق رایج یافت.

سطح فکری

- کم‌رنگ شدن تفکر انسان‌ها: بی توجه به مادیات دعوت به اخلاقیات استکبارستیزی و مبارزه با بی عدالتی اجتماعی استقبال از شهادت و فرهنگ ایثار دفاع از وطن
- دگرگونی های بنیادی که منبع مهم نویسنده‌گان برای خلق داستان شد مقاوم ۸ ساله مردم در جنگ استکبارستیزی؛
- اندیشه حاکم بر داستان های دهه اول پس از انقلاب (اول: سیاسی) ، (دوم: اجتماعی)
- انعکاس مطلوب چهره دین و دینداری در داستان‌ها) برخلاف ادبیات داستانی قبل از انقلاب که غیر دینی و گاه ضد دینی بودند و حتی در برخی از آنها مبارزه با اصل اسلام و تعالی به آن دیده کم‌رنگ شدن تفکر انسان گرایانه اومانیسم برخلاف آثار قبل از انقلاب تفکر انسان گرایانه؛
- کم‌رنگ شدن تفکر انسان گرایان (اومانیسمی) برخلاف آثار قبل از انقلاب؛

● برخی از ویژگی های نثر این دوره را در متن زیر می یابیم :

آفتاب چشم‌هایتان را می زد برای همین دستتان را بر چشم‌های درشتتان که در نور آفتاب جمع شده بود حمایت کرده بودید دست دیگران را هم به هنگام صحبت کردند تکان می دادید با یکسال و نیم پیش فرق زیادی نکرده بودید جز ریش‌هایتان که پرتر و بلندتر شده بود و رنگ چهره‌تان که آفتاب خورده‌تر و تیره‌تر لباس نظامی به تننتان برانزده بود شکل‌تر از همیشه که کت و شلوار می پوشید وقتی یقینم شد که خودتانید نزدیک بود بی اختیار به سویتان خیز بردارم و فریاد بزنم آقای موسوی من موحدی ام شاگرد شما؛

سطح زبانی

- بهره گیری از ساده نویسی
- کاربرد اصطلاحات عامیانه : چشم هایتان را زد

سطح ادبی

- نوع نوشته : خاطره

سطح فکری

- توصیف دقیق جزئیات
-

خودارزیابی

دو مورد از ویژگی های زبانی شعر معاصر (تا انقلاب اسلامی) را بنویسید.

- زبان و واژگان شعری در قصاید دوره انقلاب به سبک خراسانی نزدیک است.
- واژگان متناسب با دین، جبهه و جنگ، شهادت، ایثار و وطن دوستی در شعر و نثر این دوره بیشتر شد.
- باستان گرایی و علاقه فراوان به استفاده از واژه های کهن در زبان شعر این دوره محسوس است.
- آشنایی زدایی زبانی و روی آوردن به ترکیب های بدیع و بی سابقه یکی از مشخصه های دیگر شعر این دوره است که در روی آوردن به مفاهیم انتزاعی حاصل شده است.

وضعیت حماسه و عرفان را در شعر دوره انقلاب بنویسید.

- روح حماسه و عرفان در شعر این دوره بسیار آشکار است. در حماسه بُعد زمینی غلبه دارد و در عرفان بعد آسمانی، تلفیق این دو را در غزل حماسی انقلاب می توان دید.

از ویژگی های زبانی نثر معاصر (تا انقلاب اسلامی) دو مورد را بنویسید.

- زبان داستان به ویژه در زمان جنگ بیشتر عامیانه است.
- ساده نویسی که در دوره های پیش شروع شده بود، در این دوره نیز ادامه یافت.
- با انقلاب اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی، بسیاری از واژه های مربوط به فرهنگ ایثار، شهادت، مبارزه و مقاومت وارد زبان داستان شد. البته بیشتر این واژه ها برگرفته از فرهنگ اسلامی است، بسیاری از واژه ها نیز با موضوع جنگ ارتباط دارد.

با توجه به شعر زیر به پرسش ها پاسخ دهید :

شب مانده بود و جرئت فردا شدن نداشت
اما دریغ زهره دریا شدن نداشت
حتی علف اجازه زیبا شدن نداشت
بی تو ولی زمینه پیدا شدن نداشت
آینه بود و میل تماشا شدن نداشت
این عقده تا همیشه سر واشدن نداشت

پیش از تو آب معنی دریا شدن نداشت
بسیار بود رود در آن برزخ کبود
در آن کویر سوخته آن خاک بی بهار
گم بود در عمیق زمین شانه بهار
دل ها اگر چه صاف ولی از هراس سنگ
چون عقده ای به بغض فرو بود حرف عشق

الف) ویژگی های زبانی، ادبی و فکری شعر را بنویسید. (از هر یک دو مورد)

سطح زبانی

- واژگان مفاهیم انتزاعی دارند: آب، دریا، برزخ کبود و...
- استفاده از واژه ای کهن (باستان گرایی): هراس، دریغ، زهره و...
- واژگان آن بیشتر به سبک خراسانی نزدیک تر است.
- آشنایی زدایی زبانی و روی آوردن به ترکیب های بدیع و بی سابقه دارد :
«گم بود در عمیق زمین شانه بهار»

سطح ادبی

- قالب شعر همان قالب سنتی (غزل) است.
- علاقه شدید به کاربرد صور خیال در شعر؛
- به کار بردن آرایه های استعاره، تشبیه، استعاره، کنایه، مجاز، ایهام، تشخیص و...
- استفاده از نماد: آب، رود، دریا، و...
- صراحت کلام در آن دیده می شود.

سطح فکری

- مضمون شعر بیانگر خفقان و نبود آزادی است
- مفاهیم شعری آن انتزاعی است؛ مثل سرکوب، نبودن آزادی، اسارت، خفقان، عدم اتحاد نیروها و...
- بعد زمینی آن بر نگرش عرفانی غلبه دارد.

ب) بیت اول را تقطیع هجایی کنید و پس از تعیین وزن هجایی آن، یک اختیار شاعری زبانی و یک اختیار وزنی به کار رفته را مشخص کنید.

پیش از تو آب معنی دریا شدن نداشت شب مانده بود و جرئت فردا شدن نداشت

پایه‌های آوایی	پی	شَزْتُ	أ	ب	مع	نی	ی	دَر	یا	شُ	دَن	نَ	داشت
نشانه‌های هجایی	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _
شَب	مان	دِ	بو	دُ	جُر	تَ	فَر	دا	شُ	دَن	نَ	داشت	
نشانه‌های هجایی	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	U _ _	
وزن	مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعِلن									

- اختیار شاعری (زبانی): امکان حذف همزه در پیش از تو
- اختیار شاعری (زبانی): تغییر کمیت مصوت‌ها: کوتاه تلفظ کردن مصوت بلند در هجای هفتم مصرع اول
- اختیار شاعری (وزنی): بلند تلفظ کردن هجای پایانی مصرع اول و دوم

متن زیر را از نظر قلمرو ادبی تحلیل کنید

این تنگ عیشی برای او (مولوی) نوعی ریاضت نفسانی بود؛ ناشی از خست و خشک دستی نبود. از زندگی فقط به قدر ضرورت تمتع می برد. بیش از قدر ضرورت موجب دور افتادن از خط سیر روحانی خویش می یافت.

- این نثر در قالب «شرح حال» نوشته شده است.
- خشک دستی : کنایه از بخیل بودن / دور افتادن از خط سیر روحانی : فاصله گرفتن از معنویت

خدا یا چنان

سرا انجام کار

تو خشنود
باشی
و ما دستگار